

Can Bertran destilaven cireres d'arboç.

La destrucció de les vinyes per la filoxera havia portat una forta sotregada, si bé les vinyes no eren l'única font de riquesa; emperò moltes extensions que aleshores es substituïren per suredes, estaven plantades de vinya. A Can Bertran s'havien collit fins a dues-centes cargues de vi abans de l'època de 1880-1887 que és quan succeeix la destrucció, i si bé es replantaren ceps americans, aquests mai tingueren la importància ni l'extensió d'abans de la filoxera. Per altra part l'esplendor de l'època del suro (1890-1904) estava arribant al zenit i els propietaris inclinaren la seva atenció cap al bosc.

Emperò el vi de Can Bertran encara va mantenir la seva fama inclús quan ja quasi no hi havien vinyes. En la darrera guerra civil més d'un comitè que li agradava el bon estat havia fet cap a la masia per "incautar-se" d'alguna bota de vell i bon vi. El celler és fresc i resguardat i té caràcter de vertadera cava, tallada dins la roca i d'una superfície d'uns viutanta metres quadrats.

L'oli collit a l'heretat ascendia a uns setanta o vuitanta maials anyals, però també acudien al trull gent dels voltants amb un total d'unes 700 quarteres que donaven uns mil maials. La gent pagava una pesseta per quartera, un preu superior al que els hi cobraven altres trulls de la plana, 0,60 ptes., però es veu que el rendiment era molt superior. Les oliveres poc a poc anaren reduint-se. Els freds del febrer i març de 1956 acabaren amb les que quedaven, moltes d'elles carregades de centúries.

Del bosc es treien unes quatre-centes càrregues de carbó a l'any. També es venien feixines per als flequers.

A la casa hi havia molta gent. fins a vint-i-dos estadants en els bons moments, setze familiars, dues minyones, dos mossos, un cabrer i un bouer, a més dels jornalers de temporada. Es menjava bé i mai faltava un bon cafè i sucre, matèries de les poques que en podríem dir d'importació. Moltes vegades pujaven caçadors de Girona i no cal dir que tots es quedaven a dinar a la casa.

Pel consum de llet de la casa tenien un ramat de cinquanta cabres, No hi havien vaques. Les cabres, emperò, cap a l'any 1888 foren reduïdes pel gran mal que causaven als boscos. Criaven mitja dotzena de porcs per les despeses de l'any. Hi havia també una cinquantena d'ovelles.

Es gastava poc i si bé els ingressos de fi de segle eren petits, unes dotze mil pessetes a l'any, eren molt més rics que ara. De la propietat treien la major part dels productes de primera necessitat i venien el suro, l'oli, el vi, el carbó i les feixines, així com l'aviram. Collien no poca fruita i inclús algun any baixà un carro a Girona ple de cireres que les vengueren a tres rals l'arrova. Tenien castanyers per la fusta, però que també els permetien de collir castanyes de bona qualitat. Quan estaven malalts cridaven el metge de Bordils, que hi pujava a peu.

La propietat Bertran ha sofert saqueigs i revolucions. Ho fou pels francesos quan els setges de Girona. Durant els mateixos, els Bertran contribuïren a l'organització dels socors per a la ciutat assetjada. En el cor de les Gavarres, prop del Castellar, es construïren els dipòsits dels queviures que anirien en el gros comboi que s'organitzava. Per cert que també hi anà des de Vidreres, amb una euga trotadora, l'avi qui més tard es casaria amb la pubilla Bertran. Gràcies a la qualitat de l'euga pogué escapar quan els francesos

sorprengueren, atacaren i dispersaren el comboi.

En les guerres carlines tant hi arribaven els carlins com els lliberals. A vegades per la porta del davant entraven els sipaios del Moreno i per la de darrera en sortia algun escamot d'en Savalls. Tots hi anaven a cobrar. Mai tan ben aplicat resultava el cant del pagès quan deia:

Mare, mare vénen Carlins.

Mare, mare, vénen soldats.

Tites, tites, totes a dins.

Tites, tites, tots amagats.

(o, en els pobles lliberals, totes al terrat).

A la vora del foc els vells contaven rondalles de guerra i de lladres. Es parlava d'en Moret de Foixà. Contaven que un vegada portaren per amargar-los mentre esperaven el preu del recat als propietaris Pedré i Pagès d'Ultramort. Els ficaren dins el "suro de les pedres" a un tret de bala de l'ermita del Àngels amb un lladre de sentinella. Tambè es parlava, si bé no es diu pas que mai hi haguéssin pujat, del Menut de Pin i del rellotger de Creixell.

La propietat dels Bertran dóna a vàries vertents. Des del lloc anomenat del "suro de les pedres", a dintre de la propietat, en deriven diverses vertents: la riera de Buscal que va cap a Sant Martí Vell; la que mira cap a Celrà, que forma el Pelegrè; el pendent que mirant a llevant forma el Rissec que va cap a Corçà; i la que enfila cap a ponent i que dóna vida al Celrà de Quart. Riu secs quasi tot l'any, però que en èpoques de pluges les seves aigües eren envasades i servien per a moure, unes hores o uns pocs dies, molins.

El "suro de les pedres", és un suro prop de l'ermita de l'Àngels on hi havia el costum de que els solters hi tiessin un pedra i si es quedava dalt, sense caure, era auguri que el solter es casaria dintre d'aquell any.

Tal com hem explicat, l'heretat no patí com en altres indrets una crisi total amb motiu de la destrucció de la vinya per la filoxera, car es trobà que començava l'època esplendorosa del suro. La propietat cobrava nova vida quan venien els tapers a comprar les estibles de pela. Després vindrien les vaques magres i moltes suredes serien substituïdes per pis. El gran foc del 1928 i d'altres que es produïren els anys 1938, 1944 i 1947 acabaren d'ensorrar la riquesa del suro i començà la del creixement d'un bosc de brolles i pins de molt escàs rendiment. Can Bertran i moltes propietats de les Gavarres varen anar quedant buides i s'inicià la venda d'ell